

322667 - آیا میت برای اموالی که برای وارثانش به جای می‌گذارد اجر می‌برد؟

سوال

آیا کسی که از دنیا رفته و میراثی را به جای گذاشته برای این میراث اجری می‌برد یا آن‌که تنها برای اموالی که در هنگام زندگی اش بخشیده پاداش داده می‌شود؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

گردآوری مال از طریق تجارت و دیگر روش‌های جایز، مُباح است و مسلمان اگر در کار مباحی که انجام می‌دهد نیت خیر داشته باشد، اجر می‌برد زیرا کارهای بندگان به نیت‌هایشان بستگی دارد، چنان‌که رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «همانا کارها به نیت‌ها بستگی دارد و هر کس همان چیزی (اجری) را دارد که نیت کرده است» به روایت بخاری (۱) و مسلم (۱۹۰۷).

مردم نیز در مورد اموالی که به جای گذاشته‌اند بر دو دسته‌اند:

دسته اول: کسی که مالی را جمع‌آوری کرده و هدفش نیکی در حق خانواده‌اش و کسانی بوده که تحت نفقه او قرار دارند و قصدش این بوده که آنان را بی‌نیاز کند و در حقشان خیرخواهی کند و آنان را از چشم داشت و انتظار اموال دیگران دور سازد و هدفش از همه این کارها به دست آوردن اجر الهی باشد. این شخص برای اموالی که برای خانواده‌اش به جای می‌گذارد اجر می‌برد، زیرا او در حق بندگان خداوند نیکی کرده و الله نیز با پاداش فراگیرش در حق او نیکی خواهد کرد.

الله تعالی می‌فرماید:

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ [الرحمن: ۶۰]

(مگر پاداش احسان جز احسان است؟)

شیخ عبدالرحمن السعدی - رحمه الله - می‌گوید:

«یعنی: آیا پاداش کسی که در عبادت خالق و سود رساندن به بندگان احسان و نیکوکاری نموده جز این است که [الله نیز] در حق او با ثواب جزیل و پیروزی بزرگ و نعیم ماندگار و زندگی سالم از آفات، احسان نماید؟» (تفسیر سعدی: ۸۳۱).

و از سعد بن ابی وقاص - رضی الله عنه - روایت است که گفت: رسول الله - صلی الله علیه وسلم - به سبب شدت گرفتن بیماری‌ای که در سال حجة الوداع دچارش شده بودم به عیادت من آمده بود، پس گفتم: بیماری من شدت گرفته و من ثروتمندم و جز یک دخترم کسی از من ارث نمی‌برد، آیا دو سوم مالم را صدقه دهم؟ فرمود: «نه».

گفتم: نصف آن را؟

فرمود: «نه».

سپس فرمود: «یک سوم را [صدقه بده] و یک سوم هم بزرگ - یا بسیار - است. این‌که وارثان خود را بی‌نیاز به جای بگذاری بهتر از آن است که آنان را در حال نیازمندی رها کنی تا دست نیاز به سوی مردم دراز کنند و تو چیزی را در راه الله خرج نمی‌کنی مگر آن‌که برایش اجر می‌بری، حتی لقمه‌ای که در دهان همسرت می‌گذاری» به روایت بخاری (۱۲۹۵) و مسلم (۱۶۲۸).

ابن هبیره - رحمه الله - می‌گوید:

«این‌که می‌فرماید «وارثان را بی‌نیاز بگذاری» دلیل بر این است که اگر مرد در صورت امکان خانواده‌اش را بی‌نیاز رها کند بهتر از آن است که آنان را فقیر بگذارد، زیرا این صدقه دهنده در حقیقت مال خود را به تعدادی از بندگان نیازمندِ الله عزوجل می‌دهد و وارثان او نیز از جملهٔ عیال (نیازمندان و فقرای) پروردگار عزوجل هستند، پس اگر قصد صدقه دادن دارد اولی و بهتر آن است که از کسانی از وارثانش شروع کند که بخشش به آنان هم صدقه است و هم صلۀ رحم؛ زیرا مرد در حال زندگی کاسبِ وارثان خود است و در طول حیاتش برای آنان تلاش می‌کند؛ پس اگر بعد از مرگش چیزی برای آنان به جای بگذارد مانند آن است که با مالی که برایشان به جای گذاشته برای آنان زحمت کشیده باشد، از همین روی رسول الله - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «این‌که وارثان خود را بی‌نیاز به جای بگذاری بهتر است» (الإفصاح: ۸ / ۳۲۵).

شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - می‌گوید:

«سپس رسول الله - علیه الصلاة والسلام - می‌فرماید: «تو اگر وارثان خود را بی‌نیاز به جای بگذاری بهتر از آن است که آنان را نیازمند به جای بگذاری و دستشان جلوی مردم دراز باشد».

یعنی: این‌که اموالت را باقی بگذاری و [هنگام بیماری و ترس از وفات] آن را صدقه ندهی؛ تا اگر از دنیا رفتی وارثان آن را به ارث ببرند و بی‌نیاز شوند، این بهتر از آن است که چیزی برایشان باقی نگذاری تا «دستشان جلوی مردم دراز باشد» یعنی: دستشان را به سوی مردم دراز کنند که به ما بدهید...

و این دال بر آن است که میت اگر مالی برای وارثانش به جای بگذارد این برایش بهتر است.

انسان نباید گمان کند که اگر مالی به جای بگذارد و به اجبار از او ارث ببرند دیگر اجری ندارد! نه، بلکه او اجر دارد تا جایی که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - فرموده است: «تو اگر وارثانت را بی‌نیاز به جای بگذاری بهتر از آن است که آنان را نیازمند بگذاری...» زیرا اگر مالی را برای وارثانت باقی بگذاری از آن سود می‌برند و وارثانت نزدیکان و خویشان تو هستند، حال آن‌که اگر صدقه بدهی غریبه‌ها از آن سود می‌برند در حالی که صدقه بر نزدیک و خویشاوند بهتر از صدقه به غیر خویشاوند است، چون صدقه به خویشاوند هم صدقه است و هم صلۀ رحم» (شرح ریاض الصالحین: ۱/ ۴۴ - ۴۵).

دستۀ دوم: مانند کسی که مال را جمع‌آوری می‌کند و از روی بخل و فخرفروشی آن را تلنبار می‌کند و صدقه نمی‌دهد و از روی حسد و جهل آرزو می‌کند که خویشان او از آن مال سودی نبرند، به ویژه اگر فرزندی نداشته باشد، به این بهانه که او زحمت کشیده‌است و خویشاوندش زحمتی برای این پول نکشیده‌اند.

برای چنین کسانی ترس از این است که سودی از به ارث رفتن مالشان نبرند، زیرا نیت خوبی در این ارث به جای مانده ندارند و میلی به نیکی کردن در حق خویشاوندان خود ندارند.

والله اعلم.